

Аналітична оцінка ситуації у хімічній промисловості України та на внутрішньому товарному ринку хімічної продукції за підсумками 1 півріччя 2023 р.

Аналітична довідка

Розроблена на основі доступних та репрезентативних статистичних даних (Держстат України, територіальні органи Держстату, Державної митної служби України та ін.), власних експертних оцінок та розрахунків, відкритих даних ЗМІ, сайтів компаній, комунікативної інформації. Актуалізована версія станом на 31.07.2023.

Розробник – Т.В.Ковеня (ДП «Черкаський НДІТЕХІМ»)

Сфера (сегмент, сектор)	Основні зміни, тенденції, результати
Кількість функціо- нуючих підприємств	<p>За оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», станом на 01.07.2023 в хімічній промисловості (виробництво хімічних речовин та хімічної продукції, гумових і пластмасових виробів) функціонує з різним режимом завантаження виробничих потужностей близько 3700 підприємств (52% підприємств, які функціонували та були економічно активними на початок року).</p> <p>Загальна кількість діючих хімічних підприємств, за даними Держстату України, на кінець 2022 р. становила 6480 підприємств, з яких 2591 підприємств - у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції, 3890 підприємств – у виробництві пластмасових та гумових виробів</p> <p>Усього в хімічній промисловості станом на 1 жовтня 2022 р. було зареєстровано близько 7330 підприємств, з яких значна частина є недіючими (близько 43%).</p> <p>Станом на 1 липня 2023 р. цей показник оціночно становив 7200 підприємств, частка недіючих підприємств дещо скоротилася (38-40%).</p> <p>За оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», відсоток хімічних підприємств, які змінили свою локацію, не перевищує 6-7% (це переважно малі та досить обмежено середні підприємства, які лише частково здійснили релокацію), з них у межах України – 5%, перемістили своє виробництво за межі України – не більше 1-2%.</p>
Товарне виробництво	<p>За підсумками січня-березня 2023 р. індекс товарного виробництва у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції склав, за даними Держстату України, 73,3%, у виробництві гумових та пластмасових виробів – 93,7%.</p> <p>За підсумками січня-червня 2023 р. індекс товарного виробництва у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції склав, за розрахунками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», 76%, у виробництві гумових та пластмасових виробів – 97%.</p>

Слід взяти до уваги, що у першому кварталі 2023 р. лише у березні спрацював ефект низької статистичної бази, у другому кварталі цей ефект діяв упродовж усіх трьох місяців.

Індекс виробництва *продукції основної хімії* склав за підсумками 1 кварталу 2023 р. 58,3%, за підсумками 1 півріччя 2023 р. через низьку статистичну базу у березні-червні він підвищився, за оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», до 79%.

Статистично обнадійливими є результати роботи в сегменті пластмасових виробів, де аналогічні показники склали 96 та 107%.

У 2023 році в хімічній промисловості України, незважаючи на статистично позитивну динаміку індексів товарного виробництва, продовжує спостерігатися висока ступінь невизначеності та діє значна кількість негативних факторів, які впливають на ситуацію в хімічній галузі: триваючі військові дії, фізичне руйнування та призупинення діяльності значної частини ключових підприємств, значний ріст (та/або волатильність) цін на усі складові собівартості хімічної продукції, нестабільність замовлень (попиту), відсутність обігових коштів, розірваність частини логістичних внутрішніх ланцюгів та експорту (певна частина їх так і не змогла відновитися), відтік персоналу (як за кордон, так і мобілізація) та проблеми з його ротацією (і виробничого, і інженерно-технічного, і управлінського персоналу) тощо.

Все ще триває «рваний» режим роботи багатьох підприємств. Середній рівень завантаження виробничих потужностей більшості економічно активних хімічних підприємств, хоча і дещо підвищився у поточному році, є нижчим від 50-55%, хоча цей показник суттєво диференціюється по основним регіонам та сегментам виробництва.

Найбільш критичним залишається фактор зниження попиту та обсягів збуту продукції (через падіння платоспроможного попиту по ланцюгам перероблення), можливість утримання конкурентних цін на кінцеву товарну продукцію через високу волатильність цін на сировину та енергоресурси і значні обсяги конкуруючого імпорту.

У той же час, слід зазначити, що частина хімічних підприємств, починаючи з другої половини 2022 р. і упродовж першого півріччя 2023 р., продовжувала адаптуватися до нових умов свого функціонування та частково відновила свої виробництва, відпрацювала нові ланцюги поставок сировини та збуту продукції.

Це стосується у найбільшій мірі секторів, які виробляють ліквідну сировину та напівсировину (особливо мінеральну, експортоорієнтовані продукти неорганічної та органічної хімії, декстрини, казеїни та казеїнати, жирні амінокислоти тощо), а також споживчу продукцію нееластичного та стабільного попиту (гумові вироби, пластмасові вироби, мило, синтетичні миючі засоби, ефірні олії, косметичні та парфумерні вироби, добрива та засоби захисту рослин у дрібному фасуванні та ін.).

Загалом у 1 півріччі 2023 у передсезонний, сезонний та частково міжсезонний період стабільно працювали два основні підприємства по випуску азотних добрив.

У першому півріччі 2023 р. випуск азотних добрив в Україні склав 1050 тис.т у ф.в. (+60% щодо аналогічного періоду 2022 р.). Це дозволило наростити частку вітчизняного продукту на внутрішньому товарному ринку до 68 % (розрахунковий баланс), хоча цей показник є неоднорідним у видовому зрізі (КАС – 86%, карбамід – 30%).

Водночас обсяги виробництва комплексних добрив у першому півріччі 2023 р. були мінімальними. ПАТ «Сумхімпром» у нестійкому режимі розпочав випуск NPK 4:20:20, 10:20:20, 15:15:15, 10:26:26. з травня 2023 р. З кінця червня також відновився випуск комплексних добрив NP 10:32 і РДК марки NP 8:22 в ПрАТ «Дніпровський завод мінеральних добрив». Виробництво комплексних добрив здійснюється під осінньо-польові роботи. Для відновлення виробництва комплексних добрив у червні 2023 р. було імпортовано в Україну майже 24 тис. фосфатної та 25 тис.т калійної сировини.

Продовжують відновлювати свою роботу підприємства, які розташовані у відносно безпечних регіонах, або ті, які здійснили релокацію в такі регіони, або підприємства, які експортували до ЄС та інших сусідніх країн у значних обсягах товарну продукцію та наразі частково відновили такі поставки або ж переорієнтували їх на нові зовнішні товарні ринки.

Водночас через складнощі з логістикою значно зменшилось виробництво в Україні товарної продукції на умовах імпортованої толінгової сировини. Відносну стабільність демонструють також компанії, які є партнерськими або афілійованими з європейськими або іншими іноземними компаніями.

Така тенденція найбільш відчутно проявилася у виробництві пластмасових виробів. За оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», у 1 півріччі 2023 р. внутрішнє виробництво виробів із пластмас порівняно із аналогічним періодом 2022 р. збільшилось на 10-17% у вартісному вимірі, на 8-9% у фізичному вимірі (хоча фізичний індекс не є коректним для порівняння).

Аналогічна тенденція є характерною і для певної частини гумових виробів. Про це свідчить зростання імпорту синтетичного та натурального каучуку в Україну, імпортні поставки якого в січні-червні 2023 р. збільшилися до 9,8 тис.т (+ 18% до аналогічного періоду 2022 р.).

В Україні фрагментарно збільшується виробництво продукції, пов'язаної з сільськогосподарським та дотичним виробництвом. У 2023 р. національні компанії-виробники вивели на ринок нові гербіциди, біогербіциди (компанії ALFA Smart Agro, ТОВ «Агрохімічні технології», «БТУ-ЦЕНТР» та ін.), інноваційні добрива серії Квантум Діафан (НВК Квадрат) та ін.

Все ж загалом і внутрішній, і зовнішні товарні ринки все ще залишаються найбільш критичною та вразливою проблемою для національного хімпromу.

<p>Реалізація на внутрішній ринок</p>	<p><i>Загальний обсяг реалізації хімічної продукції в Україні у січні-березні 2023 року склав у д.ц., за даними Держстату України, близько 30,6 млрд.грн. (січень-березень 2022 р. – 31,7 млрд. грн.), у т.ч. у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції – 15,7 млрд.грн (січень-березень 2022 р. - 19,8 млрд. грн), гумових та пластмасових виробів – 14,9 млрд.грн (січень-березень 2022 р. – 11,8 млрд. грн.).</i></p> <p><i>За підсумками січня-червня 2023 р., за оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», загальний обсяг реалізації хімічної продукції в Україні склав у д.ц. 68,6 млрд. грн та виріс порівняно з аналогічним періодом 2022 р. на 20% (січень-червень 2022 р. – 56,8 млн. грн.), у т.ч. у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції – 35,2 млрд.грн (січень-червень 2022 р. – 33,6 млрд. грн), гумових та пластмасових виробів – 33,4 млрд.грн (січень-червень 2022 р. – 23,2 млрд. грн.).</i></p> <p><i>При цьому індекс цін у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції становив, за оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», у січні-червні 2022 р. 127%, у виробництві гумових та пластмасових виробів – 138%.</i></p> <p><i>Загалом можна констатувати, що у 1 півріччі 2023 р. обсяги реалізації хімічних речовин та хімічної продукції в Україні практично зрівнялись з аналогічним показником реалізації продукції в сегменті гумових та пластмасових виробів (відповідно 35,2 та 33,4 млн. грн.). Загалом це позитивна тенденція, оскільки вона свідчить про ріст структурної частки у галузевому виробництві хімічної продукції з більшою добавленою вартістю та кінцевої товарної продукції.</i></p> <p><i>Водночас ця тенденція ґрунтується на викривленому сировинному зовнішньоторговельному балансі, оскільки обсяги внутрішнього споживання первинних пластмас в Україні дійсно виросли у січні-червні 2023 р. порівняно з аналогічним періодом 2022 р. (у фізичному вимірі) на 22%. Однак 95% внутрішнього споживання первинних полімерів є імпортною сировиною, оскільки ТОВ «Карпатнафтохім» (єдиний виробник поліетилену, ПВХ в Україні) після передачі його активів в АРМА, так і не відновив свою роботу.</i></p> <p><i>Втрати продажів у січні-червні 2023 р. у фізичному вимірі у більшості товарних груп хімічної продукції порівняно з аналогічним періодом 2022 р. суттєво знизились до 10-25 % (через низьку статистичну базу).</i></p> <p><i>Однак цей показник є досить неоднорідним та має високий рівень варіативності в залежності від сектору та регіональної структури товарного виробництва, а також підприємства-виробника.</i></p>
<p>Індекс доступності</p>	<p><i>Індекс доступності хімічної продукції повсякденного споживчого попиту (СМЗ, косметична продукція, засоби для чищення, засоби автохімії, добрива, пестициди та інші агрохімікати для присадибних ділянок, ЛФМ для роздрібної торгівлі, пластмасові та гумові вироби для побутового використання) стабілізувався та навіть суттєво підріс у січні-червні 2023 р. порівняно з аналогічного періодом 2022 (до 15-25%) завдяки стабілізації платоспроможного попиту на хімічні продукти щоденного вжитку, дії сезонного чинника, певному уповільненні скорочення кількості населення та навіть його сезонному збільшенні через повернення частини біженців до України у березі-квітні 2023 р.</i></p>

Цей фактор однозначно відбився на виробництві хімічної продукції споживчого призначення, загалом ці сегменти в 2023 році, як і в 2022 р.) мають менші втрати порівняно з виробництвами основної (базової) хімії.

Обсяги зовнішньоторговельних поставок хімічної продукції в січні-березні 2023 р. склали 2,61 млрд. дол. США та зменшилися порівняно з аналогічним періодом 2022 р. на 14% (січень-березень 2022 р. - 3,019 млрд. дол. США).

У квітні-червні 2023 р. цей показник склав 2,44 млрд. дол США та збільшився порівняно з аналогічним періодом 2022 р. на 42%.

Таким чином, кумулятивні обсяги зовнішньоторговельних поставок хімічної продукції у січні-червні 2023 р. склали 5,05 млрд. дол. США.

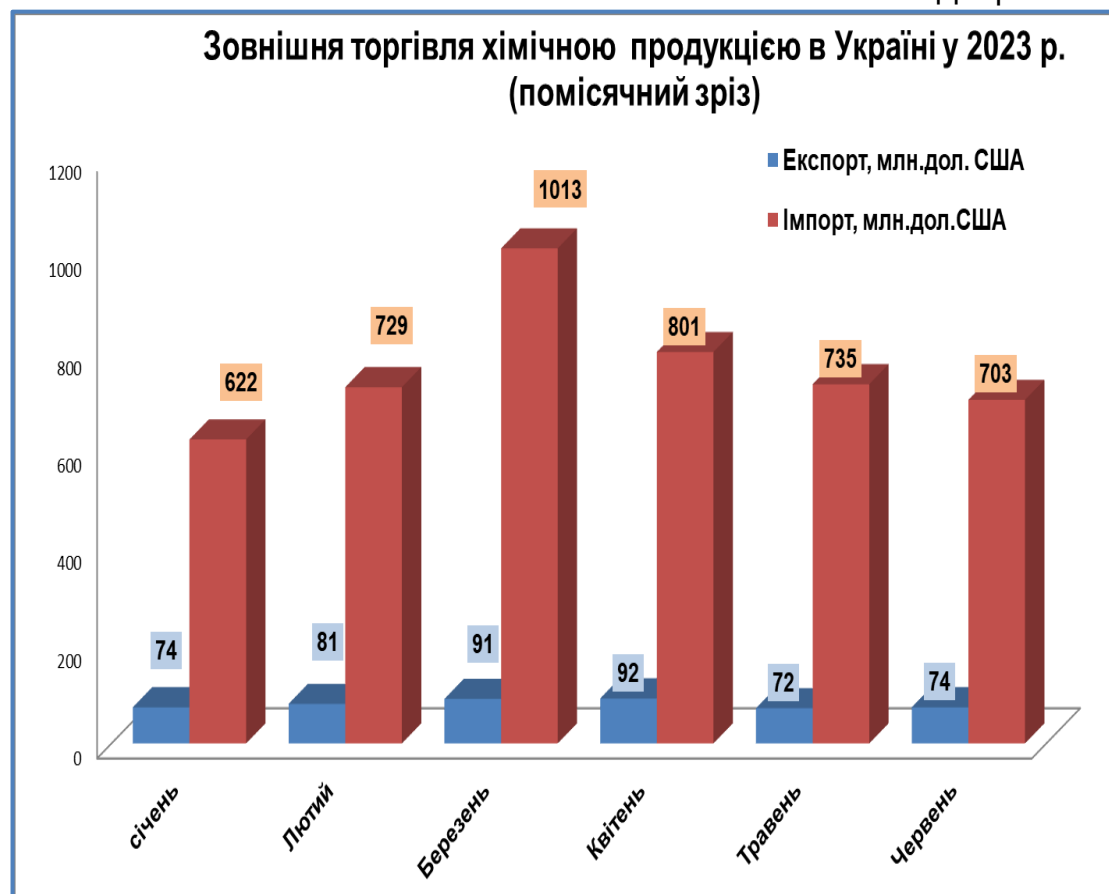
Частка імпорту у структурі зовнішньої торгівлі хімічною продукцією в січні-червні 2023 р. виросла до 90% при негативному зовнішньоторговельному сальдо (-) 4,12 млрд. дол. США (січень-червень 2022 р. – 79% при негативному зовнішньоторговельному сальдо (-) 2,78 млрд. дол. США).

Про це свідчать агреговані дані, приведені на діаграмі 1. Наразі експорт покриває імпорт лише на 25%.

Таким чином, негативне зовнішньоторговельне сальдо у першому півріччі поточного року майже в 1,5 разів перевищило минулорічний показник.

Діаграма 1

Зовнішня торгівля

Експорт фізичних обсягів хімічної продукції (секторальний зріз)

Доступні дані Держстату України та Митної служби щодо фізичного експорту хімічної продукції із України в січні-червні 2023 р. свідчать про значне зниження обсягів експортних поставок хімічної продукції у фізичному та вартісному вимірі (при цьому слід взяти до уваги, що аналогічний період 2022 р. включає два довоєнні місяці).

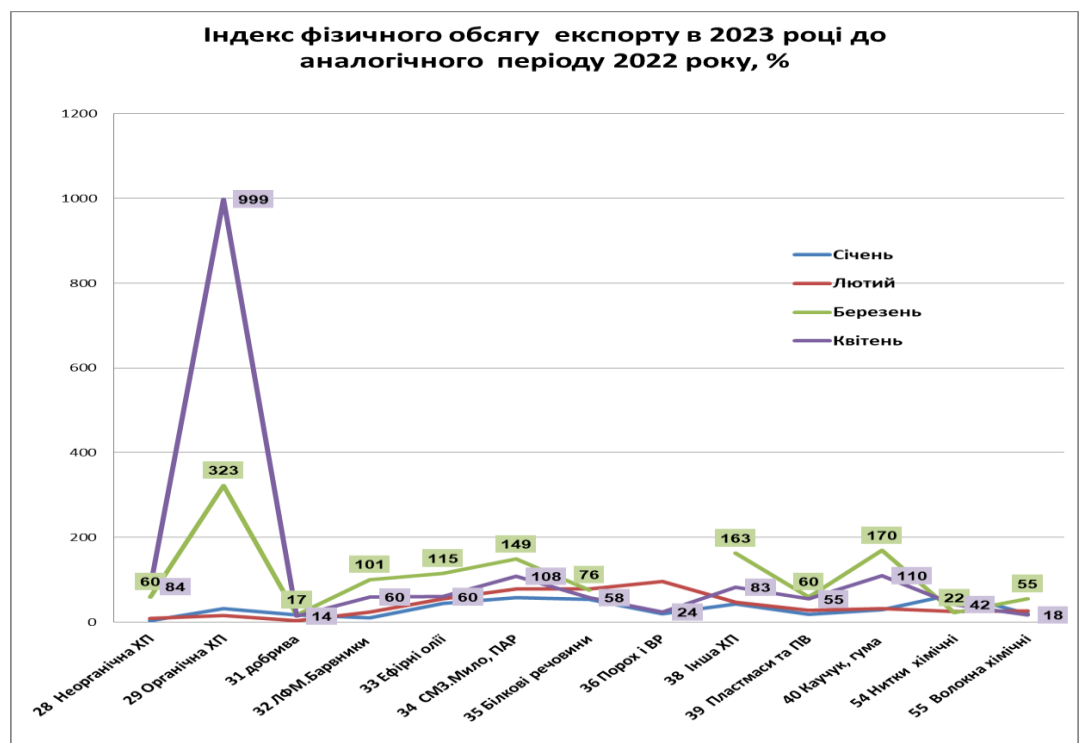
Разом з тим, у березні та квітні 2023 р. в частині секторів (хімічні волокна та нитки, ефірні олії та ПКП, ЛФМ, пластмасові вироби, білкові речовини) спостерігався уповільнений приріст обсягів фізичного експорту порівняно з аналогічними періодами 2022 р.

Однак середньомісячний експорт хімічної продукції у січні-червні 2023 р. склав 80 млн. дол. США, тоді як у березні-червні 2022 р. (період воєнного стану) цей показник становив 98 млн. дол. США.

Загалом у більшості секторів хімічної продукції у квітні 2023 р. індекси фізичного експорту знизилися порівняно з аналогічним періодом 2022 р. (після березневого пікового зростання) практично в усіх сегментах. Виключенням був лише сегмент продукції органічної хімії, де збільшення експортних поставок у квітні 2023 р. порівняно з квітнем 2022 р. склало у фізичних показниках майже 10 разів.

Водночас, загальні експортні тренди у січні-квітні 2023 р. в інших товарних сегментах були досить контрастними, діапазон фізичного обсягу експорту перебував в коридорі від 14% (добрива) до 108-110% (СМЗ, мило; гумові вироби) (діаграма 2).

Діаграма 2

Експорт вартісних обсягів хімічної продукції (секторальний зріз)

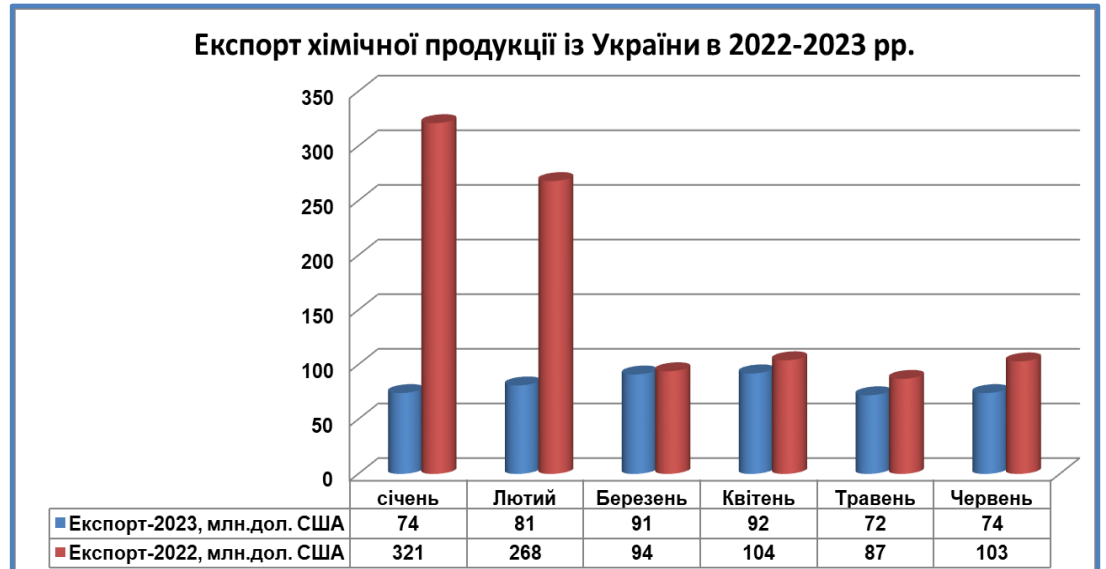
Обсяги експортних поставок хімічної продукції із України у січні-червні 2023 р., склали 484 млн. дол. США та зменшилися у вартісному обрахуванні порівняно з аналогічним періодом 2022 р. у 2,2 рази (січень-червень 2022 р. – 977 млн. дол. США).

зріз)

Водночас експорт хімічної продукції у травні та червні 2023 р. склав у помісячному зрізі 72 та 74 млн. дол. США та суттєво знизився порівняно з аналогічним періодом 2022 р. (відповідно 87 та 103 млн. дол. США).

Вартісні обсяги хімічного експорту із України у помісячній динаміці в 2023 р. порівняно з попереднім роком показані на Діаграмі 3.

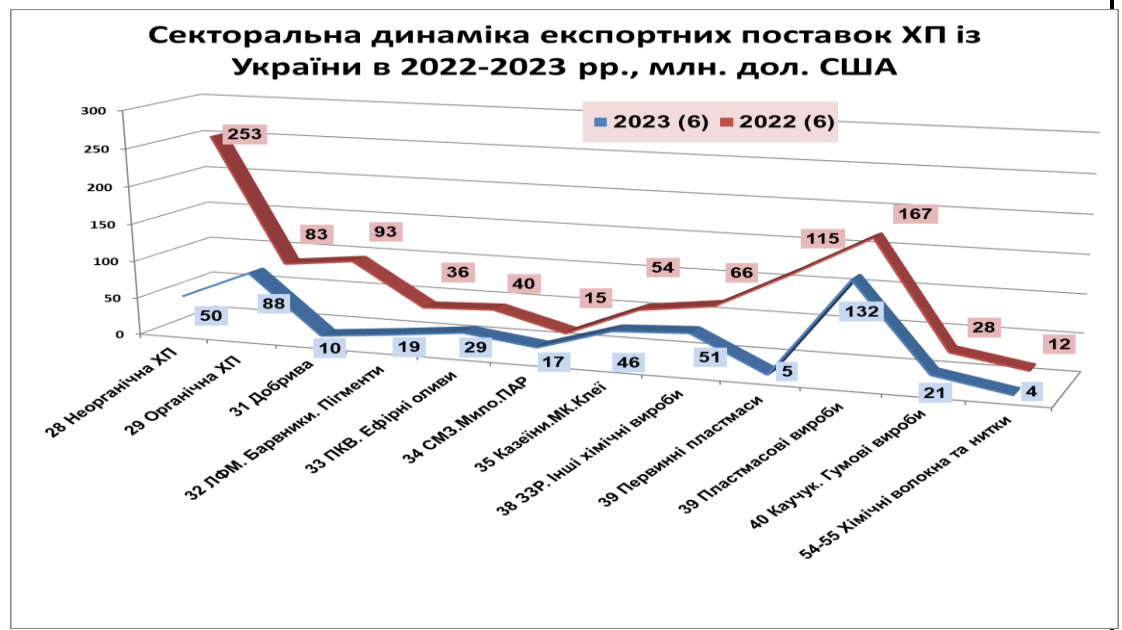
Діаграма 3

Секторальні тренди вартісних обсягів хімічного експорту в лінійних періодах 2022-2023 рр. показані на Діаграмі 4.

Основна тенденція експорту хімічної продукції з України у січні-червні 2023 р. – фронтальне зменшення обсягів експортних поставок хімічної продукції із України, найбільший темп спаду спостерігався в поставках добрив, продукції неорганічної хімії, барвників та ЛФМ, первинних пластмас, гумових виробів, СМЗ, парфумерно-косметичної продукції, хімічних волокон та ниток тощо.

Діаграма 4

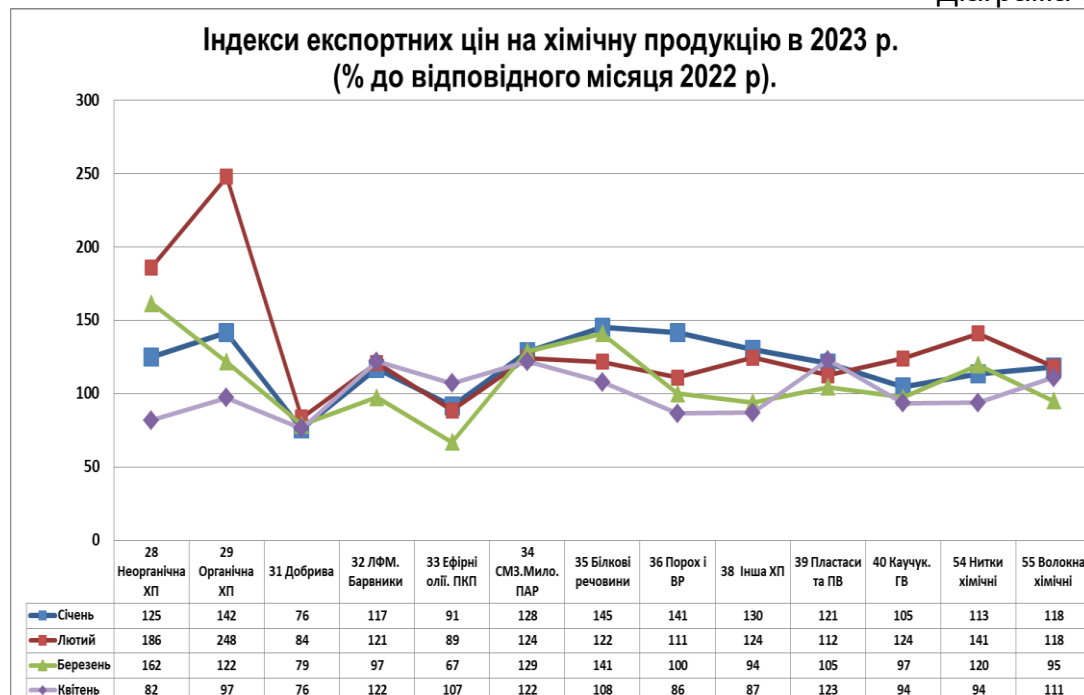
Експорт вартісних обсягів хімічної продукції (секторальний зріз)

Експортні ціни на хімічну продукцію

На Діаграмі 5 приведені індекси середніх експортних цін на хімічну продукцію, експортовану з України у січні-квітні 2023 р. Приведені дані показують, що у поточному році продовжується ріст цін на експортовану продукцію більшості видів та товарних груп хімічної продукції, хоча динаміка росту цін у розрізі товарних груп є досить неоднорідною.

Найвищим за динамікою був ріст цін на базову хімічну сировину та напівсировину (січень-березень 2023 р. до січня-березня 2022 р.). У квітні ріст цін в названих сегментах призупинився. Загалом системне зниження цінових індексів у поточному році спостерігалось лише на азотні добрива та парфумерно-косметичну продукцію (діаграма 4).

Діаграма 5

Експорт товарної продукції (продуктовий зріз)

У довоєнний період основними експортними продуктами національного хімпрому в останні роки були: аміак, діоксид та карбід кремнію, каустична сода, вуглеводні (пропілен, бензол), технічний вуглець, азотні добрива, поліетилен, ПВХ, етилацетат, ПЕГ, пігментний діоксид титану, деякі поліефірні смоли, окремі види виробів із пластмас та гуми, казеїн, модифіковані крохмалі і декстрини, промислові жирні кислоти.

Сумарно названі товарні хімічні продукти становили близько 75% кумулятивного експорту.

У січні – червні 2023 р. названий перелік хімічного експорту критично «обмілів» і фізично, і вартісно, і асортиментно через логістичні та транспортні перепони, проблеми з сировиною, призупинення функціонування значної частини виробництва тощо

У січні-червні 2023 році близько 50% у структурі хімічного експорту склав досить вузький перелік товарних продуктів, а саме: інертні гази (3%), технічний вуглець (2%), окремі види пластмасових виробів – БОПП, транспортна та пакувальна тара, трубні полімерні вироби (27%), казеїн та казеїнати (5%), лабораторні реагенти (5%), модифіковані крохмалі та декстрини (4%), лецитин та інші жирні кислоти і спирти (10%).

Фактично усі основні сектори в хімічному експорті представлені *декількома точковими продуктами*, експортні поставки більшості хімічних продуктів в аналізований період були мізерними, вони знизились по деяким товарним позиціям, які були значимими в 2022 році (азотні добрива, етилацетат, ПЕГ, пігментний діоксид титану, поліефірні смоли та ін.).

У січні-червні 2023 р. практично обнулився експорт первинних пластмас, який в 2022 р. здійснювався, хоча і в дуже обмежених обсягах (у значній мірі за рахунок товарних залишків). Частка первинних пластмас у структурі експорту в аналізований період знизилась до 1%.

Таким чином, у січні-червні 2023 р. структура хімічного експорту набула ще більш звуженого та точкового характеру (порівняно з третім та четвертим кварталами 2022 р.).

Поки що надії на відновлення експортних поставок хімічної продукції не виправдались, вони продовжують скорочуватися.

Слід констатувати, що без повноцінного відновлення експорту азотних добрив та пігментного діоксиду титану, експортні поставки хімічної продукції у контексті валових показників хімічного експорту із України не збільшаться.

На Діаграмі 6 показана секторальна структура хімічного експорту із України в січні-червні 2023 р. Однак вона відображає лише загальні структурні тренди, номінальні валові показники експортних поставок хімічної продукції поки що залишаються досить незначними.

Діаграма 6

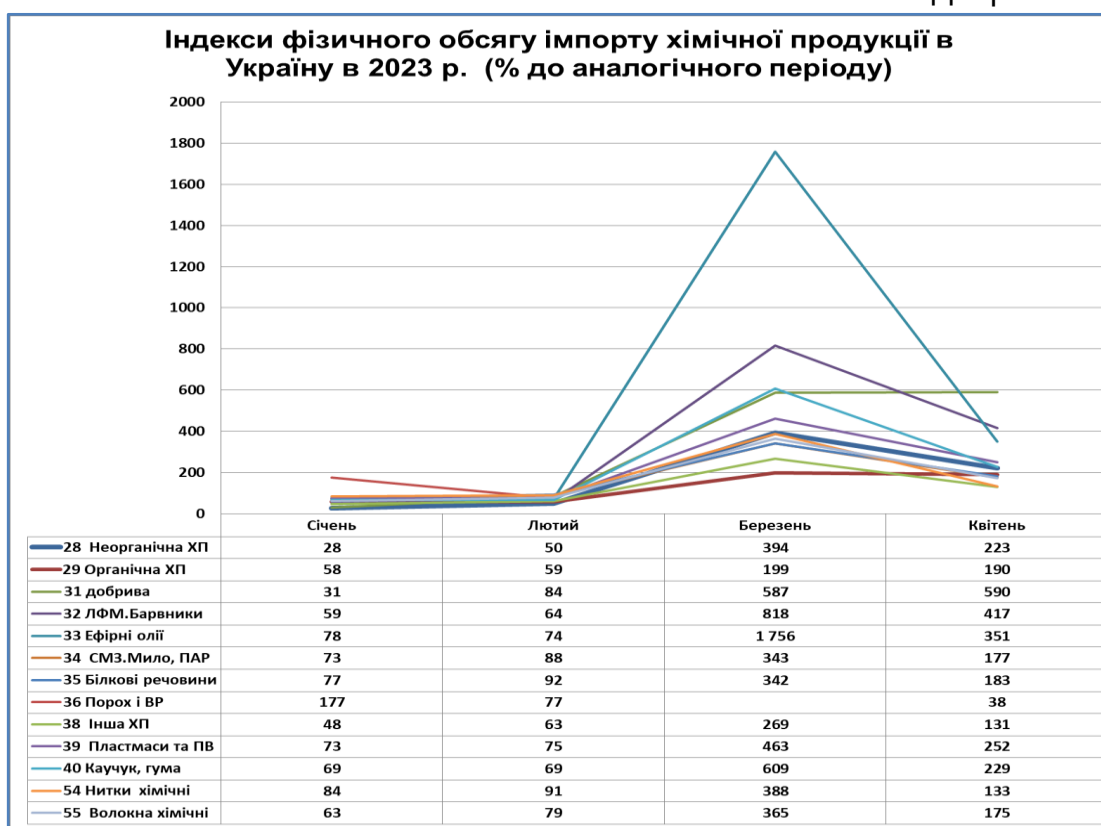
<p>Експорт товарної продукції (географічний зріз)</p>	<p>У 2022 році з початком широкомасштабних воєнних дій суттєво змінилася географічна структура експортних поставок хімічної продукції із України. Зміни в географії експортних поставок продовжились і в першій половині 2023 р.</p> <p>Близько 70% обмілілого та точкового хімічного експорту в аналізований період здійснювалося до країн Східної та Західної Європи (Польща, Литва, Латвія, Словаччина, Румунія, Німеччина, Молдова, Чехія, Італія, Нідерланди).</p> <p>ТОП імпортером української хімічної продукції у першому півріччі 2023 р. залишилася Польща, хоча частка експорту до названої країни у кумулятивному хімічному експорті скоротилася з 16% до 14%. <i>Водночас сальдо зовнішньої торгівлі по хімічним сегментам становило з Польщею майже десятикратний розрив (експорт – 70 млн.дол. США, імпорт – 726 млн. дол. США).</i></p> <p>Основні продукти, які Польща імпортувала із України в аналізований період: казеїн, лецитини, жирні кислоти, модифіковані крохмалі і декстрини, окремі види виробів із пластмас (трубна продукція, пластмасовий посуд, окремі полімерні будівельні вироби), деякі види косметичної та парфумерної продукції.</p> <p><i>Таким чином, Польща ввозила із України у січні-червні 2023 р. переважно біохімічну сировину рослинного та тваринного походження (70% у сукупному експорті хімічної продукції до Польщі).</i></p> <p>Досить диверсифікованим за асортиментом та відносно обмеженим у фізичному зрізі залишається експорт хімічної продукції до Словаччини, Румунії, Чехії, Литви, Латвії, Молдови, Болгарії.</p> <p>У січні-червні 2023 р. частка Молдови в регіональній структурі українського хімічного експорту виросла майже до 8%, частка Латвії також зросла до 7%, Словаччини – до 5%. Ріст експорту хімічної продукції до Р.Молдови обумовлений у певній мірі продовженням на 2023 р. безмитним режимом експорту товарів із Молдови до країн ЄС.</p> <p>Німеччина залишається традиційним нетто-імпортером із України діоксиду кремнію, казеїну, лецитину, корунду, графіту, обмежено – окремих видів виробів із пластмас та гуми. Її частка в покrajнньому хімічному експорті залишається досить стабільною та становила у першій половині 2023 р. 7%.</p> <p><i>Загалом частка європейських країн у регіональній структурі хімічного експорту із України стала домінуючою (близько 75% у січні-червні 2023 р.) на фоні мінімізації експортних поставок хімічної продукції до країн СНД (7% у січні-червні 2023 р.). Все ж варто зазначити, що у поточному році спостерігається тенденція до зростання експортних поставок хімічної продукції до Грузії, Казахстану, Узбекистану.</i></p>
<p>Фізичний імпорт хімічної продукції (секторальний зріз)</p>	<p><i>Динаміка індексів фізичного імпорту хімічної продукції в Україну у січні-червні 2023 р. набула загального наростаючого тренду. Піковим періодом став березень (завдяки низькій статистичній базі для порівняння).</i></p>

Середній індекс фізичного імпорту хімічної продукції в Україну склав у березні – квітні 2023 р. від 200 до 350% порівняно з аналогічним періодом 2022 р. Після активного зростання імпорту хімічної продукції в Україну в березні, у квітні 2023 р. динаміка фізичних обсягів імпорту залишалася високою практично в усіх товарних сегментах. Ріст імпорту набув фронтального характеру.

Це стосується як сегментів з нееластичним попитом (СМЗ, добрива, ЛФМ, косметична та парфумерна продукція, барвники, ЛФМ, хімічні волокна, тощо), де відбулися певні зміни у ціновому структуруванні поставок (товарні групи одновидової продукції за ціновою категорією), так і хімічних продуктів нееластичного імпорту з нечутливим попитом.

Індекси фізичного імпорту хімічної продукції в Україну в 2023 році приведені на Діаграмі 7.

Діаграма 7

Імпорт товарної продукції (продуктовий зріз)

Імпорт хімічної продукції в Україну в січні-червні 2023 року за товарним асортиментом та структурою поставок розширився порівняно з аналогічним періодом 2022 року.

*Імпортні поставки хімічної продукції із України склали у вартісному вимірі **4,603 млрд. дол. США** та на 22% перевищили відповідний рівень січня-червня 2022 р. (3,761 млрд. дол. США).*

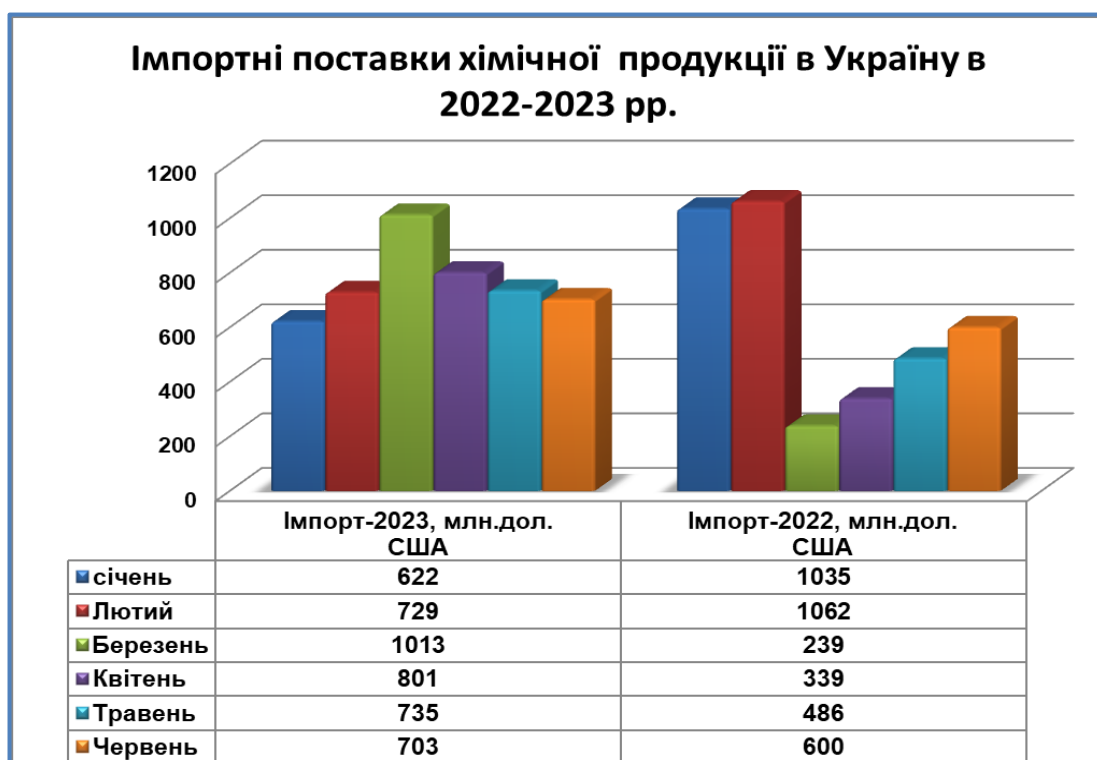
Слід констатувати, що у вартісних показниках у січні-лютому 2023 р. хімічний імпорт був меншим на 30-40% порівняно з довоєнним січнем-лютом 2022 р., у березні 2023 цей показник вже майже втричі перевищив хімічний імпорт, який був зафіксований у березні 2022 р. (відповідно 1013 та 239 млн. дол. США).

У квітні-червні 2023 р. темп зростання вартісних обсягів імпортованих поставок хімічної продукції до України порівняно з аналогічним періодом 2022 р. склав у помісячному зрізі від 1,5 до 2,4 разів.

Середні місячні обсяги імпорту хімічної продукції в Україну склали у першому півріччі 2023 р. 766 млн. дол. США, тоді як аналогічний показник за підсумками березня-червні 2022 р. (без довоєнного періоду) становив 416 млн. дол. США (тобто був в 1,85 разів меншим) (діаграма 8).

У березні 2023 р. обсяги хімічного імпорту за валовим вартісним виміром вже наблизилися до довоєнного січня-лютого 2022 рр.

Діаграма 8

Секторальна та продуктова структура імпорту хімічної продукції в Україну у 2023 році показана на Діаграмі 9.

Проведений аналіз свідчить, що продовжується процес певного переділу внутрішнього товарного ринку хімічної продукції та зміцнення позицій імпортованих продуктів та компаній-імпортерів, зважаючи і на воєнний стан, і на нестабільність внутрішнього виробництва.

Частина споживачів переорієнтувалася на імпортовані поставки, зважаючи на їх вищу цінову конкурентність порівняно з вітчизняною продукцією та менші ризики в поставках.

Імпортована продукція займає вільні ніші, які утворилися або ж утворюються у внутрішньому виробництві хімічної продукції внаслідок руйнувань та зупинки чи регіонально обмеженого функціонування хімічних підприємств.

Йде активна диверсифікація імпортованих поставок хімічної продукції.

Найбільш значиме місце у структурі хімічного імпорту в січні-червні 2023 р. займали наступні хімічні продукти (товарні групи): засоби захисту рослин (13%), вироби із пластмас (15%), азотні добрива (9%), первинні пластмаси (14%), каучук і гумові вироби (9%), косметична та парфумерна продукція (8%), комплексні добрива (6%), продукція органічної хімії (6%), продукція неорганічної хімії (3%), СМЗ (4%), ЛФМ та барвники (3%).

Діаграма 9

Слід зазначити, що у січні-червні 2023 р відбулися суттєві зміни у структурі хімічного імпорту в Україну., порівняно з аналогічним періодом 2022 р.

Зокрема, значно збільшились, як у вартісному, так і фізичному вимірі, імпорتنі поставки в Україну первинних пластмас(+24% у вартісному вимірі), виробів із пластмас (+28%), азотних добрив (+63%), продукції неорганічної хімії (+21%), ЛФМ (+57%).

Загалом можна констатувати, що на відміну від структури внутрішнього хімічного виробництва та експорту, яка суттєво звузилася з початком воєнних дій, структура імпортованих поставок хімічної продукції до України принципово не змінилася на фоні триваючої та досить активної диверсифікації імпортованих поставок у розрізі основних видів та товарних груп продукції.

Більше того, починаючи з березня 2023 р., у більшості товарних сегментів спостерігається активний ріст фізичного та вартісного імпорту хімічної продукції до України.

Навіть у межах більш звуженого споживання відбувається розширення не лише нішевих, а загалом фронтальних імпортних поставок хімічної продукції.

Наразі імпорт практично повністю закрити товарні ніші, як в сировинних сегментах, де відсутнє національне виробництво, так і зміцнив свої позиції в сегментах виробництва товарної продукції більш поглибленого технологічного переділу та кінцевої товарної продукції.

Секторальний зріз імпорту хімічної продукції до України в січні-червні 2023 р. порівняно з попереднім роком показаний на Діаграмі 10.

У лютому 2023 р. щодо січня 2023 р. приріст імпорту хімічної продукції у вартісних показниках склав 17%, у березні щодо лютого вже 25%.

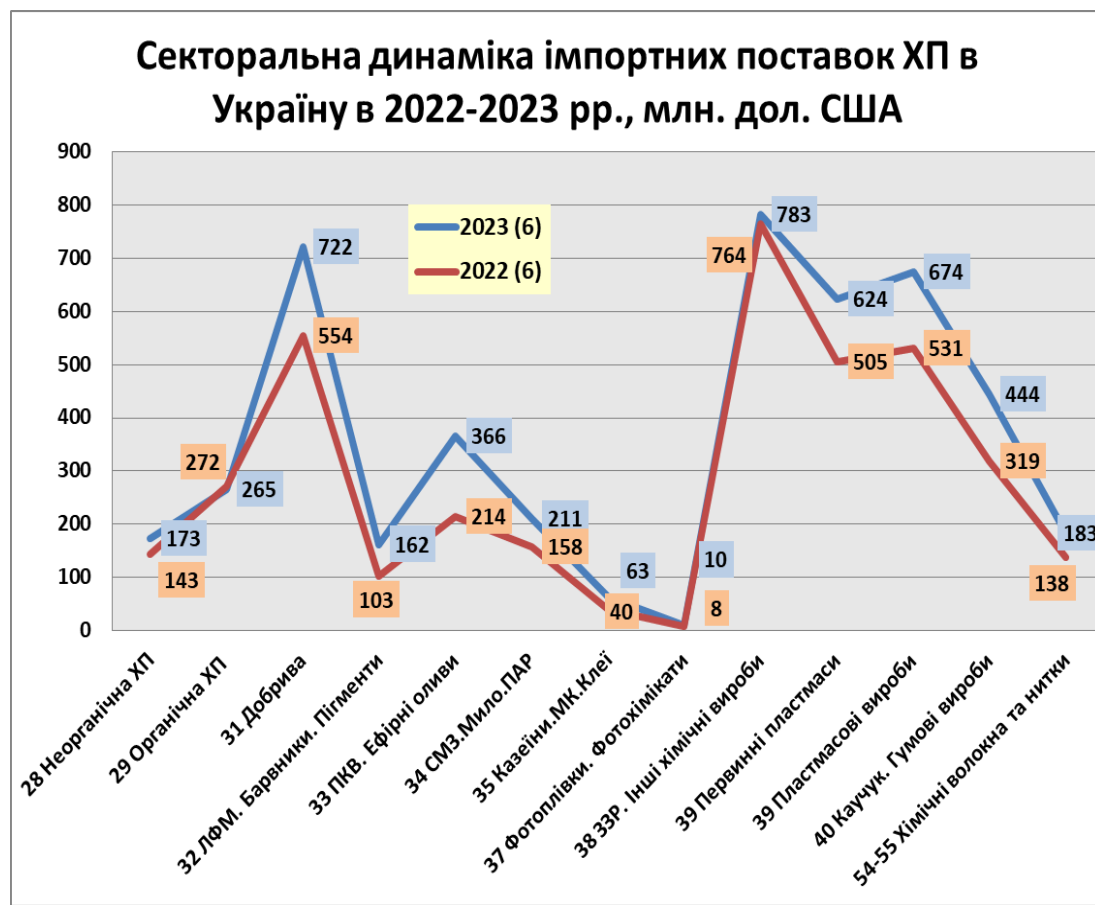
У квітні-червні 2023 р. обсяги хімічного імпорту склали **2,239 млрд.дол. США** та збільшилися порівняно з квітнем-червнем 2022 р. на **57%**.

Приведені на діаграмі 10 дані однозначно показують активний підвищувальний тренд в імпортних поставках хімічної продукції до України у січні-червні 2023 р. порівняно із аналогічним періодом 2022 р.

Звичайно, необхідно враховувати підвищувальну цінову динаміку на частину імпортованої хімічної продукції, однак сама по собі ця тенденція є однозначно показовою.

Діаграма 10

Імпорт товарної продукції (секторальний зріз)

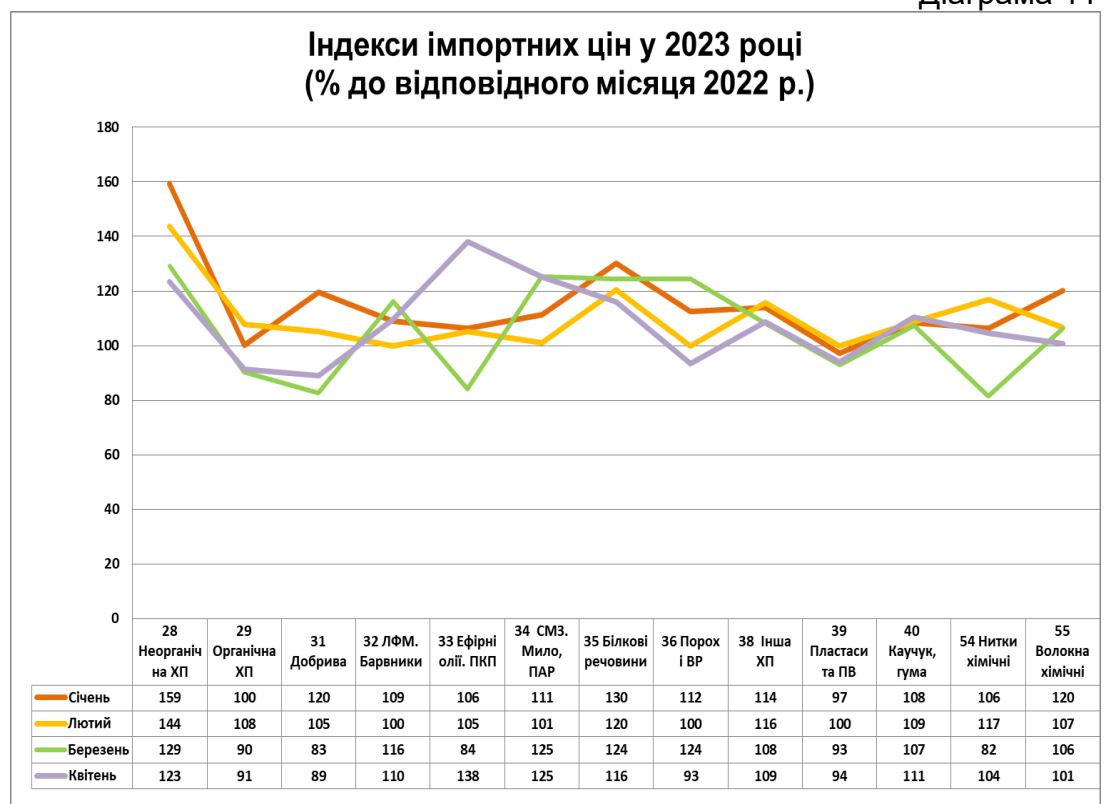
На діаграмі 11 приведені дані щодо *середніх імпорتنих цін на імпортовану хімічну продукцію в Україну в 2023 р. (у розрізі основних товарних груп).*

Слід зазначити, що середні імпорتنі ціни на хімічну продукцію у січні-лютому 2023 р. виросли порівняно з аналогічним періодом 2022 р. практично на усі види імпортованої в Україну хімічної продукції.

Однак вже в березні-квітні середні імпорتنі ціни на хімічну продукцію в багатьох сегментах почали знижуватися. І ця тенденція продовжувалася у травні-червні 2023 р.

Водночас спостерігається певна цінова збалансованість та звуження цінового «коридору» росту цін (за виключенням продукції неорганічної хімії та білкових речовин).

Діаграма 11

Індекси імпорتنих цін на хімічну продукцію

Імпорт товарної продукції (географічний зріз)

У 2023 році географічна конфігурація імпорту хімічної продукції до України суттєво не змінилася. Основними ТОП імпортерами поставок хімічної продукції до України залишаються **Польща та Китай**.

*На першому місці в регіональній структурі поставок продовжує перебувати **Китай**, хоча його частка дещо знизилась (з 21% до 19%), частка **Польщі** у структурі хімічного імпорту у січні-червні 2023 р. залишається стабільною на рівні 16%.*

Слід відмітити, що практично в усіх товарних сегментах імпорту хімічної продукції з **Польщі до України** у поточному році продовжує рости з тією чи іншою динамікою та кумулятивно значно перевищив імпортні поставки 2022 р. (січень – червень 2023 р. - 730 млн. дол. США, січень-червень 2022 р. – 484 млн. дол. США).

	<p>У вартісних показниках імпорتنі поставки виросли в лінійні періоди на 50%, фізичному вимірі – на 57%.</p> <p>Насамперед це стосується базових сировинних сегментів (продукції неорганічної хімії, органічних сполук), а також мінеральних добрив, СМЗ, барвників, первинних пластмас, виробів із пластмас, ЗЗР та інших видів хімічної продукції, виробництво яких в Україні або ж зменшилось або ж частково зупинилось.</p> <p>Імпорт хімічної продукції з Китаю до України у січні-червні 2023 р. склав 896 млн. дол. США та виріс порівняно з аналогічним періодом 2022 р. на 30% у вартісному вимірі (688 млн. дол. США).</p> <p>Досить відчутно виросли імпорتنі поставки добрив (більш ніж в два рази), хімічних ниток, шин та інших гумових виробів, продукції неорганічної хімії, первинних аластмас та виробів із пластмас. По усім названим товарним групам хімічної продукції суттєвий приріст імпорتنих поставок із Китаю спостерігався, як у вартісних показниках, так і фізичному вимірі.</p> <p><i>Частка хімічної продукції Німеччини у кумулятивному імпорті до України також залишається стабільно високою – 7- 8%. Імпорт хімічної продукції до України з решти країн-лідерів (Франція, Італія, Іспанія) у поточному році має уповільнену тенденцію до зростання при збереженні (і навіть розширенні) традиційної номенклатури імпорتنих поставок хімічної продукції за рахунок «нішевої» продукції.</i></p> <p>Стійкими в регіональній структурі хімічного імпорту до України в аналізованій період залишилися позиції хімічної продукції США та Туреччини (по 4%).</p> <p>Український хімічний товарний ринок стає все більш привабливим і значимим для імпортерів, навіть за умови військових дій в Україні, та активно насичується імпортною хімічною продукцією у вільних нішах (через відсутність чи зупинку національного виробництва, втрату внутрішніх логістичних зв'язків з певними регіонами).</p> <p><i>У хімічній промисловості ЄС наразі спостерігається стагнація, в деяких країнах є ознаки рецесії, вона переживає багато викликів. Саме тому європейська хімічна промисловість зацікавлена в українському товарному ринку, який може стати (і власне стає) додатковим майданчиком для збуту власної хімічної продукції.</i></p> <p>Звертає на себе увагу збільшення обсягів зовнішньої торгівлі хімічною продукцією з деякими країнами, які традиційно є транзитними. Так, у поточному році продовжується активний ріст зовнішньоторговельного обороту хімічною продукцією між Україною та Р. Молдова.</p>
<p>Внутрішній товарний ринок хімічної продукції</p>	<p>Внутрішнє споживання хімічної продукції в Україні у січні-червні 2023 р. склало, за розрахунками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», у доларовому еквіваленті 6,01 млрд. дол. США (219,4 млрд. грн.) та збільшилося у доларовому еквіваленті порівняно з аналогічним періодом 2022 року майже на 1,45 млрд. дол. США (у гривневому обрахуванні розрахункова ємність внутрішнього хімічного товарного ринку виросла майже на 73 млрд.грн).</p>

	<p>Статистична незбалансованість показників обумовлена нелінійним інфляційним ростом курсу гривні щодо долара США у першому півріччі 2023 р. порівняно з 2022 р. (відповідно 36,57 та 32,34).</p> <p>Однак це вартісні показники. У розрізі окремих сегментів та видів продукції у фізичному вимірі внутрішнє споживання хімічної продукції в січні-червні 2023 р. «просіло» порівняно з аналогічним періодом 2022 р. на 10-30%, хоча спостерігається в деяких сегментах і протилежна тенденція.</p> <p><i>Частка імпортного продукту у структурі внутрішнього товарного ринку хімічної продукції становила у січні-червні 2023 р. майже 80% (січень-червень 2022 р. – 84%).</i></p> <p><i>Це практично найвищий показник частки імпортної продукції на внутрішньому хімічному ринку за всю історію моніторингової аналітики, яку ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» веде з 1992 року.</i></p> <p>Ріст даного показника свідчить про наростаючу імпортозалежність українського товарного ринку хімічної продукції, насамперед, від хімічної продукції Польщі та Китаю.</p> <p><i>Наскільки критичною (та незворотною і чутливою для національного виробництва) є дана тенденція, покаже час.</i> Однак ситуація, яка склалася, вимагає проведення постійного моніторингу імпортних поставок на рівні Міністерства економіки України.</p> <p>Слід зазначити, що відносна вартісна стабільність внутрішнього ринку хімічної продукції у поточному році обумовлена споживним ринком (+10-20% у вартісних показниках) на фоні досить нестабільного промислового споживання хімічної продукції.</p> <p>Певним виключенням є агрохімічний ринок (мінеральні добрива, ЗЗР), який залишається відносно стабільним (за виключенням окупованих та замінованих територій сільськогосподарського призначення, які становлять 25% сільськогосподарських угідь).</p> <p>За прогностичними даними ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», до кінця 2023 р. агрохімічний ринок за своїми основними параметрами перевищить показники 2022 р., хоча до відновлення на рівень 2021 р. ще досить далеко. Досить впливовим фактором залишається звуження міжгалузевого та внутрішнього галузевого промислового споживання хімічної продукції через припинення функціонування в ключових промислових секторах, певної частини підприємств-виробників та підприємств-споживачів хімічної продукції.</p>
<p>Фінансовий стан хімічних підприємств</p>	<p>Кумулятивні статистичні дані Держстату України щодо фінансових результатів роботи підприємств хімічної галузі (як і промисловості загалом) у 2022-2023 рр. не оприлюднюються.</p> <p>Водночас певна частина підприємств галузі у травні-червні 2023 р. оприлюднила річну фінансову звітність за 2022 р. Кумулятивні фінансові результати роботи хімічних підприємств, за розрахунками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», на основі оприлюднених фінансових звітів за підсумками 2022 р., становлять не менше 40 млрд.грн. збитку.</p>

	<p>Слід також зазначити, що значна частина хімічних підприємств, які працювали на загальному оподаткуванні, з 1 квітня 2022 р. перейшли на спрощену систему оподаткування, а з 1 серпня 2023 р. підприємства знову повернулись до загальної системи оподаткування.</p> <p>Це значно ускладнює проміжну оцінку фінансових результатів роботи галузі.</p> <p>Однак оціночно можна констатувати, що кумулятивний прямий фінансовий збиток роботи підприємств галузі за січень-червень 2023 становить не менше 30-35 млрд. грн. Непрямі фінансові збитки є кратно більшими.</p>
<p>Деякі оціночні висновки</p>	<p>✓ <i>Внутрішнє товарне виробництво хімічної продукції у січні-червні 2023 р. продовжувало функціонувати у звуженому та нестабільному форматі.</i> Фактично не продукується значна частина базової хімічної сировини (як неорганічної, так і органічної сировини та напівсировини) та хімічної продукції, критично важливої для внутрішнього товарного ринку (каустична сода, хлор, пігментний діоксид титану, гіпохлорит натрію, базові первинні полімери, етилацетат, комплексні добрива та ін.).</p> <p>Все ж частина хімічних (та дотичних з ними) підприємств у другому кварталі 2023 р. відновила або ж заявили про відновлення свого виробництва (ПАТ «Сумхімпром», ДП «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», ПКФ «Велта», ПрАТ «Вінницяпобутхім», Миколаївський глиноземний завод, завод із виробництва скляної тари швейцарського холдингу Vetropack, компанія «Тана» та ін.).</p> <p>✓ <i>Спостерігається досить стійка переорієнтація частини виробників хімічної продукції більш високих технологічних переділів та кінцевої товарної продукції на імпорту сировину і напівсировину.</i> Водночас певна частина хімічних виробництв функціонує у замкнутому технологічному циклі без випуску товарної продукції. Загалом у більшості товарних сегментів хімічного перероблення частка імпортової сировини на напівсировини виросла до 70-85%.</p> <p>Виключенням є лише деякі товарні сегменти будівельних матеріалів, де використовується мінеральна сировина національного виробництва, яка традиційно домінує у структурі виробництва.</p> <p>✓ <i>На значній частині економічно активних хімічних підприємств стабільність товарного виробництва залишається «крихкою»,</i> яка обумовлена нестабільністю поставок сировини, триваючою складністю логістичних ланцюжків (зі зрозумілими збоями), обмеженістю портових та інших транспортних можливостей доставки сировини чи збуту продукції, зменшенням кількості довготривалих та вагових замовлень і контрактів на продукцію, збільшенням витрат на кібербезпеку, закупілю електроенергії та інших енергоресурсів за підвищеними цінами тощо.</p> <p>Більшість виробників вказують також на зниження купівельної спроможності (цей чинник суттєво відрізняється по регіонах), відтік кваліфікованої та професійної робочої сили (мобілізація, виїзд за кордон, неможливістю переїзду у зв'язку з релокацією виробництва та ін.);</p>

✓ Виробники пластмасових та гумових виробів промислового та споживчого призначення, які продовжують функціонувати, *практично повністю переорієнтувалися на імпорتنу сировину та імпортні допоміжні матеріали, про що свідчить збільшення поставок первинних полімерів та каучуку в Україну в січні-червні 2023 р. порівняно з аналогічним періодом 2022 р. (відповідно на +20% та +18% у фізичній вазі).*

Наявність такого темпу приросту є досить показовим, оскільки січень-лютий 2022 р., які входять у розрахунок, були ще довоєнним періодом.

✓ Ситуація на певній частині підприємств галузі у відносно безпечних регіонах та продукція яких зорієнтована на експорт, у січні-червні 2023 р. стабілізувалася (насамперед, сировина біохімічного походження, точкові види мінеральної сировини, ефірні оливи, модифіковані крохмалі та декстрини, парфумерно-косметична продукція, пластмасові та гумові вироби).

У значній мірі така тенденція була обумовлена також передсезонним та сезонним чинником і стабільними замовленнями на окремі види хімічної продукції під внутрішні (оборонні) потреби.

✓ *Імпортозалежність внутрішнього хімічного виробництва та хімічного товарного ринку загалом у більшості сегментів продовжує досить активно рости, оскільки вільні товарні ніші (як сировини, так і кінцевої товарної продукції) досить активно та наполегливо займає продукція виробництва Польщі, Китаю, Румунії, Литви, Латвії, Словаччини, Болгарії, Німеччини, Туреччини, США та деяких інших країн.*

Частка імпоротної продукції у структурі внутрішнього споживання у січні-червні 2023 р. залишається критично високою - 80%. Хоча загалом цей показник дещо покращився порівняно з першим кварталом поточного року (84%).

Одна із локальних причин - збільшенню відвантаження азотних добрив національного виробництва на внутрішній товарний ринок, частка вітчизняної продукції в даному сегменті товарного ринку виросла до 58%. Разом з тим такий баланс не є однорідним, в сегменті карбаміду в поточному році частка імпортного продукту збільшилась з 30 до 70%.

✓ Практично завершився процес заміни поставок певних видів хімічної сировини та напівсировини з країни-агресора та Р.Білорусь, які здійснювалися у довоєнний період за відносно низькими цінами, на поставки аналогічної продукції з інших країн світу.

Це призвело у певній мірі до здорожчання логістики, транспортування, на які наклалося тарифне зростання і ціновий тиск, *і загалом до росту собівартості національного виробництва певної частини хімічної продукції та його збитковості (або, як мінімум, значного зниження маржинальності).*

Цей процес потребує також певної адаптованості технологічних процесів до роботи із сировиною іншого походження та технічних параметрів.

✓ Проведений оціночний аналіз по 42 основним продуктам базової хімічної сировини показав, що наразі 32 найменування базової хімічної сировини в Україні не виробляється (руйнування виробничих потужностей, перебування виробництв на ТОТ, припинення виробництва з причин безпечності тощо) та покривається за рахунок імпорتنих поставок.

Відновлення роботи стратегічно важливих хімічних підприємств, які перебувають у відносно безпечній зоні, є наразі пріоритетним завданням.

✓ У першому півріччі 2023 р. значно зменшилися експортні поставки хімічної продукції із України порівняно з аналогічним періодом 2022 р. (в 2 рази у вартісних показниках) та відповідно валютні надходження від реалізації продукції. У певній мірі такі показники є логічними, оскільки більша частина кумулятивного експорту у попередньому році припадала на довоєнний період (січень–лютий).

Однак у лінійні періоди (березень-червень 2023 р. до березня –червня 2022 р.) зниження експортних поставок хімічної продукції у вартісному вимірі склало 15%, що свідчить про негативний характер цієї тенденції.

✓ Європейська орієнтація експортних поставок хімічної продукції українського виробництва, яка виросла в 2022-2023 рр. до 75% (частка регіонального експорту в структурі загального хімічного експорту), є *досить позитивною тенденцією*. Хоча європейський ринок (особливо східноєвропейський) через деформацію традиційної логістики може виступати і виступає наразі досить часто транзитним майданчиком.

Український товарний ринок став досить важливим ринком збуту хімічної сировини та напівсировини для Польщі, Китаю, Словаччини, Румунії, а також деяких інших країн – Ірану, Туреччини, ОАЕ, Саудівської Аравії та ін. Поступально формуються нові логістичні ланцюжки та транспортні коридори з орієнтацією на більш здешевлену сировину, яка виробляється за сучасними технологіями.

✓ *Загалом широкомасштабні воєнні дії досить сильно «травмували» стан національного хімпрому, особливо у базовому хімічному виробництві, від якого залежать більшість ланцюгів подальшого перероблення.* Галузеве виробництво у значній мірі втратило свою фінансову та цінову стійкість, яка і до війни не мала достатнього конкурентного запасу. Результати функціонування галузевого виробництва у першому півріччі 2023 р. однозначного це підтверджують.

✓ *Можна також констатувати, що у певній мірі відновився ефект «ножиць» між товарним виробництвом та внутрішнім товарним ринком хімічної продукції на користь росту у внутрішньому споживанні імпоротної складової (80% у січні-червні 2023 р.).*

Навіть у такому чутливому сегменті для внутрішнього товарного ринку, як азотні добрива, частка імпоротної продукції виросла у першому півріччі до 42% , тоді як в останні роки цей показник не перевищував 25-27%. У сегменті комплексних добрив імпортна частка на ринку в аналізований період збільшилась до 96%.

✓ *Інвестиційна ситуація у хімічній галузі, як і у національній промисловості в цілому залишається патовою та вичікуваною, практично з нульовою активністю.*

Більшість компаній, які до війни планували реалізацію важливих для галузі та комерційно привабливих інвестиційних проектів по створенню нових та розширенню діючих хімічних виробництв в Україні, наразі поставили їх «на паузу» або ж прийняли рішення щодо реалізації цих проектів за межами України.

ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» вів та веде моніторинг таких масштабних та стратегічно важливих інвестиційних проектів, їх близько 45-50 (це проекти, інформація про які оприлюднена їх ініціаторами), у своїй більшості з початку широкомасштабних військових дій вони законсервовані (або ж залишилися на рівні інвестиційних пропозицій).

Відповідно дефіцит інвестування галузевого виробництва (насамперед, у сфері екологічної модернізації та курсу на «зелене» хімічне виробництво), яке вже набуває ознак глибокої інвестиційної кризи, обумовлює процес посилення розриву технологічного та інноваційного рівня національних виробників і вітчизняної промислової практики загалом із зарубіжними компаніями-конкурентами.

Певна частина вітчизняних хімічних компаній заявляє про власні інвестиційні проекти по створення нових хімічних виробництв ліквідної продукції з незначною капіталоємністю, однак практична реалізація проектів через невизначеність ситуації в Україні у зв'язку з воєнними діями, відсутністю джерел фінансування, досить часто обмежується лише розробкою ПТЕО або ТЕО.

✓ Аналіз даних ЗМІ та комунікації з підприємствами, які постійно проводить ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» для моніторингу інформаційних потреб виробників та ситуації в хімічній галузі, показали, що очікування менеджменту багатьох підприємств наразі залишаються помірно песимістичними, разом з тим є і досить стримані оптимістичні очікування, хоча вони досить точкові. Водночас у червні-липні 2023 р. песимістичні очікування посилюються.

Зрозуміло, що реальний розвиток ситуації у галузевому виробництві у другій половині 2023 року буде залежати від багатьох чинників, частину з яких наразі спрогнозувати досить важко. Однак можна однозначно стверджувати, що кількість викликів перед національним хімічним виробництвом буде лише наростати, що ускладнить повоєнний рестарт галузевого виробництва.

Розробник: Т.В. Ковеня (ДП «Черкаський НДІТЕХІМ»)

Від розробника: при цитуванні та/або використанні даних аналітичної довідки прохання посилатися на наукову установу – розробника.